

INSTITUCIONALNI OKVIR UPRAVLJANJA RIZIKOM U OSIGURAVAJUĆIM KOMPANIJAMA

INSTITUTIONAL RISK MANAGEMENT FRAMEWORK IN INSURANCE COMPANIES

Stevica Eremija, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – INDUSTRIJSKO INŽENJERSTVO I INŽENJERSKI MENADŽMENT

Kratka sadržaj – Rad je baziran na formulisanju institucionalnog okvira upravljanja rizikom u osiguravajućim kompanijama i uticaju tog okvira na poslovanje osiguravajućih kompanija u Srbiji.

Ključne reči: *Institucionalni okvir, osiguravajuće kompanije, solventnost, upravljanje rizikom*

Abstract – *The paper is based on the formulation of the institutional framework for risk management in insurance companies and the impact of this framework on the business of insurance companies in Serbia.*

Keywords: *Institutional framework, insurance companies, solvency, risk management*

1. UVOD

Osnovni princip zakonodavstva osiguranja u EU je da olakša razvoj jedinstvenog tržišta u oblasti osiguranja, dok istovremeno obezbeđuje odgovarajući nivo zaštite potrošača. Od sredine 90-tih godina, tržišta finansijskih usluga u EU su prošle kroz značajne deregulacije. Specifično za industriju osiguranja, fundamentalne promene na tržištu su nastale kao rezultat uvođenja treće generacije Direktive za Osiguranja Evropske Unije 1994. godine. Pre ove direktive, evropski poslovi osiguranja su bili ugrađeni u gustu mrežu regulativa. Osiguravači su bili podvrgnuti značajnim zahtevima o ugovornim karakteristikama što je dovelo do jednoobraznosti u proizvodima i ograničavanja konkurentnosti. Sprovođenje deregulacije 1994. je dovelo do intenzivne cenovne konkurencije, erozije margina i većih troškova [1].

Razvoj neophodnog zakonodavnog okvira počeo je sedamdesetih godina prošlog veka sa prvom generacijom Direktiva osiguranja, ali je završena tek početkom devedesetih godina sa trećom generacijom Direktiva osiguranja. Trećom generacijom Direktiva osiguranja uspostavljena je jedinstvena licenca za osiguravajuća društva zasnovana na konceptu minimalne harmonizacije i uzajamnog priznavanja. Glavni fokus Direktiva je da se postave pravila za utvrđivanje tehničkih rezervi, da se utvrde pravila koja se odnose na sredstva podrške tehničkim rezervama, kao i podešavanje pravila za potrebe margine solventnosti, koja bi trebala da se računa korišćenjem jednostavnih, fiksnih racija [2].

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Ljiljana Popović, docent.

2. OKVIR UPRAVLJANJA RIZIKOM U OSIGURAVAJUĆIM KOMPANIJAMA

Treća generacija Regulative osiguranja iz 1994. se nije direktno bavila pitanjem solventnosti. Umesto toga, direktiva je preporučila da se pravilo o minimalno zahtevanom kapitalu koje je uvedeno 1970. godine revidira. Evropska Komisija, koja je odgovorna za predlaganje zakona u EU, reagovala je sa „akcionim planom” za finansijske usluge. Prema ovom planu, regulative solventnosti u EU bi trebale biti usaglašene i harmonizovane u dva koraka, zvanih Solventnost I i Solventnost II.

Režim Solventnost I je stupio na snagu u januaru 2004. godine. Direktiva Solventnost I je uvela ograničene, ali očekivane reforme. Međutim, postalo je jasno tokom procesa da je Solventnost I zadržala određene slabosti prethodnog režima poput [3]:

- nedovoljne osetljivosti na rizike,
- restrikcija na pravilno funkcionisanje jedinstvenog tržišta,
- suboptimalnih aranžmana za superviziju grupa i
- nedostatka internacionalnih i međusektorskih konvergencija.

S obzirom da je prvi režim solventnosti postavljen 1970-tih i da se od tada nije fundamentalno menjao u svojim zahtevima i u procesu donošenja odluka, postalo je jasno da je potrebna šira reforma i otuda Solventnost II po kojoj se osiguravači obavezuju da imaju adekvatne margine solventnosti, jednake zahtevima Direktive.

Projekat Solventnost II se zasniva na tri stuba:

- minimalni kapitalni zahtevi;
- revizija regulatornih organa;
- tržišna disciplina.

Osim toga, projektom će biti obuhvaćena pravila upravljanja imovinom i obavezama i njihovo usklađivanje, poslovi reosiguranja kao i implikacije računovodstvenih i aktuarskih politika.

Projekat Solventnost II karakteriše holistički pristup rizicima, kojim se prevazilazi dominacija rizika osiguranja. Jedan od osnovnih ciljeva projekta je uspostavljanje sveobuhvatne dinamičke mere solventnosti.

Solventnost II, u stvari, predstavlja poboljšani regulatorni okvir solventnosti osiguravajućih kompanija putem uvođenja sistema merenja solventnosti zasnovanog na riziku čime se afirmiše pristup opreznog merenja stepena rizika portfolija osiguravača i proporcionalnog utvrđivanja potrebnog iznosa kapitala. U okviru projekta *Solventnost II* u obzir su uzete sledeće kategorije rizika:

- rizik osiguranja,
- tržišni rizik,
- kreditni rizik,
- operativni rizik i
- rizik likvidnosti.

2.1. Značaj i uloga margine solventnosti

Solventnost osiguravajućeg društva se može posmatrati sa dva stanovišta, sa stanovišta menadžmenta kompanije i sa stanovišta supervizije. Nastavak funkcionisanja i postojanja kompanije je motiv rukovodstva, dok je motiv supervizora obezbeđenje isplate po osnovu odštetnih zahteva osiguranika [4]. Stanovište supervizora je uže od stanovišta rukovodstva kompanije, jer se ne traži nastavak poslovanja kompanije u svim situacijama, već se dozvoljava i prestanak poslovanja. Međutim, i u slučaju likvidacije kompanije, obaveze prema osiguranicima se moraju ispoštovati, bilo putem prodaje sredstava i obaveza ili preuzimanja istih od druge kompanije. Za supervizora je važno da su osiguranici zaštićeni, ali je za njega takođe važno da se obezbedi stabilnost na finansijskom tržištu. To će se desiti ako je imovina osiguravača dovoljna da pokrije sve njegove obaveze u momentu kada budu dospеле.

Margina solventnosti je amortizer u aktivi kompanije koja pokriva njene obaveze. Margina solventnosti označava koliko je kompanija solventna, ili koliko je spremna da se suoči sa nepredviđenim okolnostima. To je ekstra kapital koji je osiguravajuća kuća dužna da drži. Margina solventnosti je minimalni višak osiguravačevih sredstava preko njegovih obaveza koje su postavila regulatorna tela. Kao što je adekvatnost kapitala za banke, to je margina solventnosti za osiguravajuća društva.

Prema Direktivi, od neživotnih osiguravača zahteva se da imaju adekvatnu marginu solventnosti prema zahtevima Direktive. Ovi zahtevi su sledeći [5]:

- Margina solventnosti osiguravača je njena aktiva umanjena za predviđene obaveze, bez nematerijalnih stavki;
- Margina solventnosti se određuje na bazi ili godišnjeg iznosa premija ili kao prosečno opterećenje odštetnih zahteva za prethodne tri finansijske godine;
- Margina solventnosti treba da je jednaka sa većim od dva rezultata:
- na bazi premije (16% do 18% od ukupnih premija)
- na bazi odštetnih zahteva (23% - 26% proseka odštetnih zahteva za prethodne tri godine);
- Smanjenje za reosiguranje je maksimalno 15% ;
- Apsolutni minimum je EUR 3 miliona.

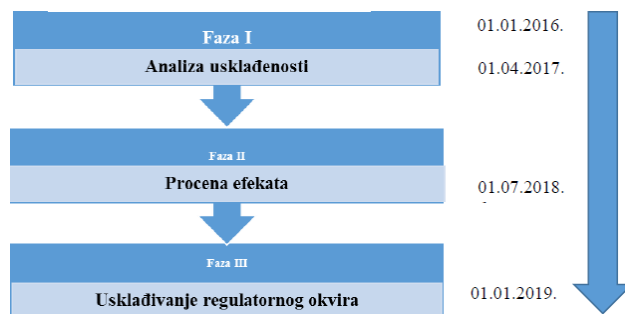
3. OSNOVNI CILJEVI I FAZE IMPLEMENTACIJE SOLVENTNOSTI II U REPUBLICI SRBIJI

Na predlog Narodne banke Srbije, Narodna skupština Republike Srbije je 18. decembra 2014. godine usvojila novi Zakon o osiguranju kojim je izvršeno usklađivanje domaće regulative sa okvirom Solventnost I, uz implementaciju određenih zahteva Solventnosti II. Imajući u vidu da su izmene Solventnosti II u Evropskoj uniji izvršene tokom 2014. godine, te da nisu bili doneti akti i mere za njenu implementaciju, u Zakon o osiguranju su transponovani pojedini zahtevi ove direktive, i to pre

svega kvalitativni zahtevi II stuba. Zakon o osiguranju počeo je da se primenjuje 27. juna 2015. godine, do kada je Narodna banka Srbije donela 14 odluka, a Vlada Republike Srbije uredbu kojima se bliže uređuju pojedina pitanja značajna za obavljanje delatnosti osiguranja čime su obezbeđeni preduslovi za razvoj i unapređenje delatnosti osiguranja i zaštitu korisnika usluga osiguranja u Republici Srbiji [6].

U pripremljenoj fazi implementacije Solventnosti II transponovane su određene odredbe Solventnosti II čime je ostvaren značajan nivo usklađenosti sa kvalitativnim zahtevima Direktive [6].

Implementacija Solventnosti II u Republici Srbiji odvijala se kroz faze koje su opisane dalje u tekstu (slika 1).

Slika 1. Faze implementacije Solventnosti II [6]

3.1. Faza I – analiza usklađenosti

U okviru prve faze izvršena je analiza usklađenosti regulative kojom se uređuje delatnost osiguranja u Republici Srbiji i Solventnosti II. Sprovedena je i analiza spremnosti i kapaciteta društava za implementaciju novih regulatornih zahteva u skladu sa Solventnošću II. Na osnovu rezultata navedene analize identifikovani su domaći propisi koje je potrebno izmeniti/dopuniti, odnosno novi propisi koje je potrebno doneti kako bi se postigla njihova puna usklađenost sa Solventnošću II.

3.2. Faza II – procena efekata

U okviru druge faze izvršena je procena efekata implementacije Solventnosti II na sektor osiguranja u Srbiji. Procena efekata implementacije obuhvata i sprovođenje kvantitativne studije uticaja novih zahteva Solventnosti II na adekvatnost kapitala i tehničke rezerve pojedinačnih društava i sektora osiguranja u celini [6]. Kao priprema za kvantitativnu studiju uticaja, primenom stres testova vršena je analiza efekata pojedinačnih zahteva Solventnosti II koji imaju uticaja na adekvatnost kapitala i tehničke rezerve, i pre sprovođenja kompletne kvantitativne studije uticaja.

3.3. Faza III – usklađivanje regulatornog okvira

Izrada nacrti i predloga propisa vrši se na osnovu rezultata detaljne analize usklađenosti i procene efekata. Krajnji rezultat ove faze je sačinjavanje nacrti i predloga propisa kojima će se obezbediti puno usklađivanje sa zahtevima Solventnosti II, s tim da će se pojedine odredbe te regulative primenjivati od datuma pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji.

4. EFEKTI PRIMENE DIREKTIVE SOLVENTNOST II U R. SRBIJI I OKRUŽENJU

Osiguravajuća društva da bi počela sa primenom Solventnosti II, moraju prvo definisati program i edukovati celokupnu organizaciju. Svako osiguravajuće društvo treba da ima službeni plan primene Direktive koji je formulisao kroz projektni plan i koji utvrđuje potrebne resurse i aktivnosti, kao i sredstva koja će se za tu svrhu izdvojiti. Osim toga, ključna je i edukacija svih sektora organizacije koji će učestvovati u njenoj primeni. Takođe je veoma važno uspostavljanje okvira za upravljanje rizicima, što će svakako unaprediti poslovanje društava.

Kako je Direktiva o solventnosti II dosta proširila odgovornost i prisustvo aktuarske ekspertize, osiguravajuća društva će morati da sistematski rade na obezbeđivanju neophodnog resursa znanja, kroz kontinuiranu, višesmernu edukaciju aktuara. Uvidom u podatke Narodne banke Srbije, osiguravajuća društva koja posluju na našoj teritoriji, uglavnom imaju po jednog aktuara, pri čemu su pojedini aktuari angažovani u više osiguravajućih društava. Svakako da ova činjenica ukazuje na neophodnu veću koncentraciju aktuara, čiji je broj značajno povećan programom edukacije, koji sprovodi Narodna banka Srbije.

Posledice primene Solventnosti II u osiguravajućim društvima će se ogledati posebno kod [7]:

- planiranja obima potrebnog kapitala i rezervisanja,
- definisanja potrebne premije i sadržaja proizvoda osiguranja,
- ostvarivanja investicionih profita,
- prenosa rizika,
- povezivanja osiguravajućih društava,
- organizovanja strukture osiguravajućeg društva,
- preglednosti poslovanja i
- nove uloge državnih nadzornih organa.

Kad se govori o uticaju Solventnosti II na proizvode osiguranja, taj uticaj će doprineti:

- ograničenju pojedinih pokrića,
- skupljoj premiji pojedinih proizvoda,
- prenošenju rizika na osiguranika,
- odbijanju pokrića za pojedine rizike.

Posledica svega toga najverovatnije će biti još veća individualizacija rizika.

Uključivanje zemalja u razvoju u turbulentno tržište osiguranja Evropske unije, odražava paradoks Direktive o solventnosti II, kada su u pitanju male kompanije. S jedne strane direktiva teži da harmonizuje evropsko tržište osiguranja, a sa druge strane mora omogućiti da tržište funkcioniše slobodno i bez distorzije. Zbog neuporedivo manjeg obima preuzetih rizika, a tako i kapitala, ne iznenađuje otpor manjih osiguravajućih društava novoj direktivi. Evropsko udruženje osiguravača i reosiguravača (CEA), u svom izveštaju 2011. godine [8], navodi da bi strogo sprovođenje nove direktive, bez neophodnih prilagođavanja zahteva, moglo imati nesrazmerno negativan uticaj na mala i srednja društva.

Kad su u pitanju osiguravajuća društva u zemljama bivše SFRJ, dugoročno gledano, posledice primene Solventnosti II će biti iste kao i u EU, ali će ih, prvo, prouzrokovati zahtevi reosiguravača. Zbog toga će biti

potrebno puno ulaganja energije i sredstava u programsku opremu, kvalitet podataka i stalnu analizu podataka zbog individualizacije rizika. Osiguravajuća društva će biti bolje upoznata sa svojom finansijskom izloženosti i tome će prilagoditi investicionu politiku, a kao posledica će se pojaviti zahtevi za nižim kapitalom, a zbog toga će nastati i konkurentnija premija [9].

5. ZAKLJUČAK

Sektor osiguranja ima značajan uticaj na ekonomski rast svake zemlje. Osim sa ekonomskog stanovišta, osiguravajuća delatnost je od nemerljivog značaja za čitavu društvenu zajednicu kako sa socijalnog, tako i međunarodnog stanovišta [10].

Nestabilnost u sektoru osiguranja zemalja u tranziciji nastaje pod uticajem mnogobrojnih mikroekonomskih i institucionalnih nedostataka. Međutim, ono što karakteriše sve zemlje u tranziciji je nestabilno makroekonomsko okruženje, kao što je visoka stopa inflacije koja je rezultat velikih strukturalnih transformacija, ili je rezultat ozbiljnih ekonomskih poremećaja, koji upućuju na mnogo kritičnije probleme. Generalno, problemi počinju sa propustima menadžmenta u okviru osiguravajuće kompanije. Loša interna kontrola i moralni hazard, gde ne postoji supervizija menadžmenta, često dovode do propadanja institucija. Slabosti zakonskih regulativa, spajaju probleme nesigurnog menadžmenta i slabog upravljanja korporacijom.

Može se zaključiti da je najveći izazov koji stoji pred osiguravajućim društvima usklađivanje nacionalnih pravila sa direktivom Solventnost II. Sve promene vezane za direktivu su veoma složene i zahtevaju dosta vremena, ali i sredstava. Takođe, neophodna je i edukacija zaposlenih, kako bi se upoznali sa novim propisima. Međutim, kvalitetno postavljanje ciljeva i uspešna primena sistema upravljanja rizicima omogućice veliki iskorak u odnosu na konkurenciju, u odnosu na druga osiguravajuća društva, kao i u odnosu na tržište osiguranja u celini.

6. LITERATURA

- [1] S. Hussels, D. Ward, R. Zurbrugg, "Stimulating the demand for insurance", *Risk Management and Insurance Review*, 8 (2), pp. 257-278,
- [2] D. Milić, S. Milošević, D. Ercegovac, "Međunarodna regulativa u oblasti kapitalnih standarda u osiguravajućim društvima i bankarskom sistemu Srbije", *Škola biznisa*, 2/2014, pp. 24, 2014.
- [3] Commission Of The European Communities, Accompanying document to the Proposal for a Directive Of The European Parliament And Of The Council concerning life assurance on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance, Solvency II, *Commission Staff Working Document, Executive Summary Of The Impact Assessment, Brussels*, pp. 12, 2007.
- [4] T. Pentikainen, "On the Solvency of Insurance Companies", *ASTIN Bulletin – The Journal of the International Actuarial Association*, Volume 4, No 3– July 1967, pp. 238, 1967.

- [5] EIOPA-DOC-12/362, „Technical Specifications for the Solvency II valuation and Solvency Capital Requirements calculations (Part I)“, 18 October 2012, pp. 4-5, 2012.
- [6] Narodna banka Srbije, „Strategija za implementaciju solventnosti II u Republici Srbiji“, Beograd, 2016.
- [7] T.E. Martinez, I. Hernandez, R. Barros, „Solvency II, the European insurance regulation based on risks,“ *Revista Universitaria Europea Journal of Applied Research* No 12, pp. 18, 2010.
- [8] M. H. Schmeiser, J. Schmit, „The Solvency II Process, Overview and Critical Analysis“, *Risk Management and Insurance Review*, No 3, pp. 16-17 2008.
- [9] V. Čolović, „Osiguravajuća Društva - Zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo“, Institut za uporedno pravo, Beograd, pp. 209, 2010.
- [10] Ž. Ristić, „Sektor osiguranja na finansijskom tržištu“, *Zbornik radova Privatizacija i perspektive osiguranja u zemljama u tranziciji*, Ekonomski fakultet, Beograd, pp. 28, 2003.